

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr V. Hepp, Dr K. Schilder, Dr C. Tazelaar en Prof. Dr J. Waterink

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; Dr Henry Best, Grand Rapids; Dr C. Bouma, Zwolle; Dr K. Fernhout, Vroeland; Prof. Dr F. W. Groshede, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr C. Lindboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Dr J. W. Marmelstein, Amsterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr D. Postma, Burgerdorp (Zuid-Afrika); Dr J. C. Rullmann, Wassenaar; J. Strikwerda, Dokkum; Dr J. Thijss, Zwolle; Dr J. Veldkamp, Hilversum; E. Visser, Arnhem; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Adres der Redactie:
Prof. Dr V. HEPP, Van Breestraat 14, Amsterdam.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Gues.
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. p. regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Over recht of onrecht van de naiviteit in het geloofsleven. III. — In Memoriam: Prof. Dr G. H. J. W. J. Geerink. — Kerktelijk Leven: In de Donaudalen. XIX. Verkeerde Wisselstand. VII. In volle Akte. — Pop.-Wetensch. Schetsen: Iets over het beeld van Jezus in de Moderne literatuur. XVI. Literatuur en Kunst: „De Toel der Getijden”. — Perschoonw. — Boekbespreking. — Kerknieuws.

OVER RECHT OF ONRECHT VAN DE NAIVITEIT IN HET GELOOFSLEVEN.

III.

De vraag, of in het geloofsleven, in den omgang der ziel met God, de naieve „houding” of zelf-openbaring recht van bestaan heeft, moge praktisch genomen niet veel menschen bezig houden, ze heeft niettemin recht, om aan de orde gesteld te worden. In de naiviteit wordt doorgaans gezien de ongekunstelde, eenvoudige blootgeving van eigen wezen, in tegenstelling met de beredeneerde, opzettelijke, gecompliceerde handeling. Toch laat zich de vraag stellen, of tusschen naieve en opzettelijke, bestudeerde handeling een tegenstelling bestaat, en of het waar is, dat het één het ander uitdrukt. Het gewone leven stelt deze vraag reeds, en in het zelfonderzoek van de ziel dringt zij zich dadelijk op.

Onze tijd geeft herhaaldelijk blijk van groote waardeering van de „naiviteit” als bij uitstek godsdienstige deugd, en openbaringswijze. Heister b.v. vindt haar in het primitieve kerkleven en constateert ze eveneens in het gebed van de groote geesten van het Christendom. En een filosoof als Peter Wust prijst de naiviteit als fase op den weg ter verlossing.

Een andere vraag is nu, hoe het komt, dat juist de tijd, waarin wij leven, zoo met voorliefde spreekt over den naieven geloofsmensch. Hoe komt het, dat speciaal onze eeuw de naiviteit als religieuze deugd verkondigt? Daar moeten oorzaken voor zijn; aan den ouderdom van het bekende spreekwoord: „simplex sigillum veri” („eenvoud is het kenmerk van het ware”) kan het alleen niet liggen.

Indertijd, zijn er verschillende factoren aan te wijzen.

Daar is, om te beginnen, het Europeesch protest tegen de „ver-amerikaniseering” van ons leven.

Ik vind deze uitdrukking zoo aardig, dat het me bepaald spijt, ze niet zelf gevonden te hebben. Ik trof ze in boeken. Onder andere in Fritz Maunther: „Gottlose Mystik” (d.w.z., niet: goddelooze mystiek, maar God-looze mystiek, mystiek zonder God). In het inleidend woord, waarmee dit boekje geopend wordt, staat, dat de vraag naar de mystiek onder andere een tegenstelling vormt en zoekt met „het Amerikanisme” van onzen tijd.

Dat kan beteekenen: de zakelijkheid, de voordeelgeest (godsdienst is voordeelgeest). Het kan ook willen zeggen: de „gecompliceerdheid”, de opzettelijkheid, het „uitgerokende” van onzen tijd. De over-verzadiging, waarvan het gevoel door de hypercultuur ons is bijgebracht.

Het Amerikanisme. — De Amerikaansche geest, dat is de geest van de geraffineerde techniek, van de tot het uiterste opgevoerde cultuur-genieting. Weinig kunst, veel gekunsteldheid. Dit is althans de Amerikaansche geest als symbool; de werkelijkheid doet in gevallen als deze niet veel ter zake; Henry Ford kan ook wel dichter zijn, en Taylor ook. Het kan.

Het klinkt niet prettig, maar het is toch waar: de opzettelijke terugkeer tot de primitieve natuurlijkheid, tot de onbevangenheid, tot de ongekunsteldheid, is, omdat hij een protest is tegen een eenzijdigheid, zelf weer een eenzijdigheid. M.a.w. die terugkeer is niet „naief”.

Kruistochten zijn trouwens nooit naieve uitstelingen der ziel: er is altijd een of andere proef of zedot voor nodig, om ze op te wekken. De profeten kunnen naief genoeg zijn; maar hun volgzame leerlingen zijn het niet. En als de profeten doceren gaan na het profeteeren, is het naieve ook van hen geweken. En zoo is nu onze tijd. Onze tijd roept om de naieve „houding”; maar de opzettelijkheid, de reflexie, de gekunsteldheid, de zelf-analyse ligt er boven op, of, laat zich duidelijk er door heen zien.

Niet, dat reactie tegen onnatuur met de naiviteit onbestaanbaar zou zijn.

Integendeel: onwillekeurig reageert de naieve, kinderlijke mensch, de „primitieve” ziel, tegen alle vijandige prikkels. De naiviteit van het kind verzet zich spontaan, heel natuurlijk, tegen alles wat met de eenvoudigheid van zijn bestaan in strijd is.

Maar, al is de naiviteit onmiddellijk geneigd tot den haastigen afkeer van alles wat met haar simpel bestaan in strijd komt, de terugkeer tot de naiviteit is zelf niet meer naief. DIE is bewuste reactie: het is een poging tot forceering van het slot der gevangenis, waarin men zich besloten heeft. De naieve kind-mensch is in zijn gevoel vrij; en hij trekt zich instinctmatig van alle grauwe gevangenis-muren terug. Als hij terecht komt in een gevangenis, en het weet, dan zal hij enkel maar jammeren, zoolang hij een naief kind gebleven is: jammeren, bidden, klagen, roepen om de vrijheid. Maar gaat hij vijf en zaag koopen, of smokkelen, om de tralies door te zagen, dan is hij berekenend: de naiviteit is er niet meer.

Zoo is het met den mensch onzer dagen: hij maakt van de naiviteit een dogma, een theorie, een redmiddel: dat is het beste bewijs, dat hij ze kwijt is. De primitieve mensch schrijft geen boeken over Rousseau; Rousseau doet het wel over den primitieven mensch. En hij moeëst eerst Rousseau wézen, en van prijsvragen verstand hebben, en het klimaat van de universiteit hebben leeren verdragen, om de advocaat te kunnen worden van den naieven mensch.

De opmerking is, gelijk men verstaat, niet nieuw.

Dr H. M. v. Nes besluit zijn boek over „De nieuwe mystiek” met het verhaal van Sully-Prudhomme: Er was, aldus het verhaal, er was een volk van kooplieden, dat alles veroordeelde, wat niet onmiddellijk hate afwierp in de kas. (Het veramerikaniseerde” volk, zouden we, om ten deele de beeldspraak van daareven vol te houden, kunnen zeggen). „In wrake besloten de bloemen niet meer te geuren, zich van al haar pracht te ontdoen, en alleen het nuttige, stamper en meeldraden, te behouden. Dit duurde zoo drie jaar, maar toen konden de menschen het dan ook niet langer uithouden in hun wanhoop. Een oud dichter smeekte de roos haar bloemblad weer te ontplooiën. De bloemen werden bewogen door de bittere klacht en weder verschenen de vroolijke kinderen der zon in al haar heerlijkheid, zoodat het volk juichte van geestdrift”.

Ziedaar het verhaal.

Men kan verschillen van meening over de vraag, of het inderdaad waar is, dat de bloemen heusch weer bloeien, niet in een bloempotje, niet in een vaas, niet in een aangelegd park, maar in het wilde bosch, dat dan door de kooplieden bewoond zou worden.

Maar indien de bloemen weer zouden zijn gaan bloeien, dat is de juichkreet der kooplieden na den terugkeer hunner ziel tot de bloemen, en den terugkeer der bloemen tot hun ziel. niet meer de naieve jubel van hun jeugd, toen ze nog geen kooplieden, toen ze nog niet „veramerikaniseerd” waren. Toen ze als kind speelden in den tuin, toen hebben ze als naievelingen gejubeld om, en gelachen tegen een bloem. Toen ze later echter er om smeeken moesten, waren ze kooplieden; ze waren het gebleven, en omdat ze het nog waren, en nog wisten, dat ze het waren, daarom zochten ze weer naar de bloemen. Tusschen den eersten en den tweeden jubel om bloemen lag het verlies van de naiviteit, en de wetenschap daarvan. Die wetenschap kon weggedrongen zijn, „verdronken”, zegt men tegenwoordig, maar dat maakte het roepen des te meer geraffineerd. Er lag een verlijnde opzettelijkheid in, een poging om te ontsnappen uit hun gevangenis. De naieve mensch bidt: „voet mij uit mijn gevangenis”. De bewuste, reflecterende, berekenende mensch, koopt een vijl, of stelt een memorie op over de bloemen, en derzelver schoonheid, en over de nuttigheid van het spel van het kind tusschen de bloemen. De memorie kan de naiviteit tot thema stellen, maar een thema, dat uitgewerkt wordt, is zelf de naiviteit kwijt.

Zou het zoo niet zijn met den hedendaagschen roep om naiviteit?

Er is een mystiek, die nieuw, krachtig, jong leven is. En er is ook een roep om mystiek, die reactie is, ressentiment, een rukken aan tralies, zonder tranen, want de vijl, de zaag worden geprobeerd, de krachten gemeten, de kansen gewogen. Bij dat werk schreit men niet, althans niet meer, en men bidt ook niet, althans op dat oogen blik bidt men niet. Er is berekening, en mitsdien constructie.

Sporen van ressentiment in dit zoeken naar naief leven zijn er. Ze zijn er overal. En men behoeft niet níl plunderen te gaan in de werken van Max Scheler of van Oswald Spengler, om ze te vinden.

Om iets te noemen: men kent het verschijnsel van het „neo-christianisme”; de terugkeer, sinds 1890, — wat is dat alweer lang geleden — van vele dichters en schrijvers tot het eerst verlaten christendom. Dr v. Nes, in zijn reeds genoemd werk, haalt het oordeel van René Guenon (Les jeunes) met instemming aan, als hij van deze beweging opmerkt, dat „in dit troebel ideaal te onderscheiden vallen een zekere levensmoedheid, verachting van het heden, het spijtig terugverlangen naar een verleden, dat men ziet door den bedriegelijken sluier der kunst, de lust in het wonderspreukige, de behoefte aan iets singuliers, de aspiratie van overprikkelden naar eenvoud, de kinderlijke aanbidding van het wonderbare, de zekelijke bekoring van droomerijen, geschokte zenuwen, kortom, een vertwijfelde noodkreet der zinnelijkheid”.

De aspiratie van overprikkelden naar eenvoud... de reactie tegen het „amerikanisme”... Paul Verlaine was één van hen, en het boek van dr Van Nes noemt hem ook in dit verband. Maar zijn reactie was noch naief, noch waarachtig christelijk, wat enkel reactie is, is trouwens nooit christelijk, omdat het christelijke een positief begrip is. Het is dan ook wel wat méér dan een staal van grof-brutalen overmoed, want het is ook

een motie van wantrouwen tegen Verlaine's roep om naïviteit, als dezer dagen in „De Gemeenschap” dit vers te lezen stond:

Verlaine heeft slecht geleefd,
en was heel dikwijls dronken.
Hij had een leelijk gezicht,
ons heeft hij gedichten geschonken.

Het mooiste is „Sageuse”.
Dat schreef hij in staat van genade.
Van de rest deugt niet veel,
toen was hij met zonden beladen.

O Paul, o Verlaine,
ik kots van de poëzie.
Geef mij maar Veruillot,
que j'aime à la folie.

De auteur van dit vers is door Verlaine niet bekeerd. Het kan aan den auteur liggen; maar het ligt zeker ook aan Verlaine. Want hij en de zijnen kwamen niet verder dan de reactie. Ze waren zoo moe.

Reactie is het, herhalen we. Reactie van den niet-meer-naieven mensch.

En die reactie is, gelijk we ook reeds opmerkten, niet waarachtig christelijk. Want ze is wel moe van de gevolgen der zonde, maar van de zonde zelf is ze niet moe. Ze bekeert zich niet tot God, zelfs niet tot den godsdienst, alleen tot zijn voordelen, zijn rust. En zoo komt de veramerikaniseerde mensch tot het „americanisme” terug: was het geen Amerikaan, die een honend boek schreef over: *The Profits of Religion* (de voordeelen van den godsdienst)? Het boek is van Upton Sinclair; men kent hem wel van de mijnwerkerswereld en de vleeschtrus. Mevrouw J. v. d. Bergh van Eysinga—Elias heeft het bij ons Nederlandsche volk ingeleid, met een lang niet malsche voorrede. Daarin was zij zoo vriendelijk, de mannen van het Révef! te rekenen tot de menschen der naïviteit (bl. II); want zij gaven zonder weder te willen ontvangen. Voor de rest ziet zij, noch in het reactionaire protestantisme, noch in het roomsch-katholicisme den zuiver-naieven vorm der religie; religie is immers voordeel, en bespaart dure, al te dure offers? In dit boek worden dan de kerken, en de („betulde”) werkers van de kerk, tegen de schandpaal gedrukt. Maar, jammer genoeg, de dichters blijven buiten schot; die zijn trouwens de lievelingen van den tijd, vooral van zichzelf (de overprikkelden). Maar wij zijn zoo vrij, ook velen van hen te rekenen tot wie van de religie een profijt willen maken. Hun roep om de naïviteit der zuivere, onbevleete religie, is inderdaad een onbewust zoeken van de voordelen der religie. Voor hen is de religie, zooals zij die zien, een „Bron van” (geestelijke) „Inkomsten”, en „een Schild voor” (kinderlijke, rustige, arcadische) „Privileges”. Of zij het weten willen, of niet, zoo is het bedoeld.

Ressentiment, reactie.

Die reactie laat zich telkens als zoodanig zien. Dezelfde menschen, die — om dicht bij huis te blijven — soms boeken en bladen vol schrijven met betoogen voor het recht van de spanning in de religie, schrijven soms een dag later een litanie op den naieven mensch, d.w.z. den mensch der spanning-loosheid. Let wel, niet den mensch van de ontspanning, die over de spanning beengedrukt is, maar den spanning-loozen mensch, die nog niet tot de spanning toegekomen is. Het is voortgekomen in Lunteren, dat eenzelfde morgen deed refereeren over de spanning, en mediteeren over de spanning-loosheid, over den spontanen, zoo maar gul zich nistorten naïeveling van God. Reactie. Reactie, die terugslaat van de paradox tot deadoxie van den naieven dertelaar in Gods schoone boven, ver van de voorhoven van ouderwetsche psalmen of „afgodische” vereenders van ambt, leer, formule. Reactie, van de leer der theologie van de crisis, tot het leven van den zaligen glimlach tegen de engelen en tegen den God, die wel mijn Vader zal zijn. Want zou hij de Vader niet zijn? Reactie, terugkeerende, van het noodgevoel tot de argeloosheid, en van het ontdekkend, tuchtigend, uitroepen der aanwezigheid van Gods Vuur boven ons hoofd en onder onzen voet, tot het blijmoedig aanleggen van lusthofjes, zonder te vragen, of men misschien een lusthof heeft aangelegd op een vulkaan van gerechtigheid, die wreken kan.

Deze reactie is niet christelijk, want ze mist op deze manier ook de profetie. Die is het eerste, hoewel niet het eenige, kenmerk van den christen,

volgens Zondag 12, vraag 2, van den Catechismus.

Ze is trouwens ook te zeer aesthetisch, om profetisch te zijn. Dacht men, dat Verlaine uit den tijd was? Maar kijk dan eens al die mooie boeken aan, met gewild-naieve, opzettelijk-kinderlijke pen-teekeningen. De Vlamingen hebben er wel het grootste percentage van geleverd; en ze wisten het wel, want ze wilden naar de primitieven terug. Breugel niet te vergeten. En de terugkeer naar de primitieven is de terugkeer naar de argeloosheid, naar de heminnelijke naïviteit. Daarom schrijft Felix Timmermans zijn naieve verhalen, en daarom teekent hij er zelf zijn dito plaatjes bij. En daarom drukt men handstempels van mooie, heel-mooie, boeken zoo, dat vooral geen hoofletter meer in den titel staat, want kleine kinderen, naïef, schrijven ook geen hoofletters. En daarom doet Hendrik Willem van Loon zijn best om naieve plaatjes bij argeloze plaatjes te geven, en het is allemaal misschien wel om te verbergen, dat hij een leer, de leer der evolutie, propageert; wie zou dat nu zeggen, als hij al die argeloze kinderlijken onder de oogen krijgt? En ze weten haast niet, wat ze er moe aan moeten. Aan den eenen kant wordt Felix Timmermans ombelsd, ook door roomsche dragers van het ambt, als hij het kindeke Jezus in Vlaanderen laat rondgaan, naïef en klein, en argeloos, en aan den anderen kant wordt Joseph Wittig kerkelijk vervolgd, al weer van Roomsche zijde, als hij hetzelfde doet met het kindeke en den man Jezus, maar dan niet in Vlaanderen, doch in Silezië. Ja, het is dan ook erg moeilijk, om actie en reactie te onderscheiden, en dan recht te doen naar alle kanten, in de beoordeeling. En daarom kan Herman Poort in samenwerking met Mevrouw Huizinga—Onnekes te Ten Boer een heel duur boek laten drukken in luxe-editie; waarin weergegeven worden primitieve Groningsche verhalen, opgeschreven in een onder oude cristukken aangetroffen oud, volgekraabbed opschriftboekje, door ongeschoolde hand neergepend; zoo'n „heerlijk-vuil boekje.... prachtig om de naieve volksfantasie en om den kinderlijken verteltoon”, verhaaltjes, opgeschreven door de vrouw van Wijbe Wijbrands, in de wandeling genaamd „Trijtje Soldaats”. Of het boek geen litteraire waarde heeft? Zeker heeft het die. Maar de naïviteit moet het toch doen, en daarom is de titel ook niet: „Het boek van Vrouw Wijbrands”, maar „het boek van Trijtje Soldaats”, het boek. Zonder hoofletters. Ik stel voor, den volgenden keer ook te laten drukken: trijtje soldaats.

Kleinigheden? Dat moet u niet zeggen. Er zit een geest achter: de naieve houding wordt als de echte „aangevoeld”, en aangeprezen.

Het is reactie, zeiden we, waaruit de naïviteit weg is, en het specifiek-christelijke ook.

Mico Nahon, waarom wordt ze onder ons zoo druk gelezen? Om haar verdiensten? Zeker, ook daarom, ze heeft ze. Maar de naïviteit spreekt ook heel sterk een woordje bij de koopers mee. Wat dunkt u hiervan?

God zei dat ik een liedeken moest maken.

Ik zei dat ik 't niet kon.

Hij leé mijn weifel-hand en wilde hij me blijven, zooals een moeder doet, die kindeke leert schrijven, en 't lied begon.

En 't lied begon te groeien uit mijn handen

Tijk uit de Mel het gras.

Nog voor ik aan dien wasdom blaas en zaad kon wenschen, stond heel mijn herte rijp van lieken voor de menschen, zoodat ik dichter was.

Zoodat ik dichter was door Gods genade,

Ik, die zoo zerp van ziel,

geen wijze dingen wist, geen weeldewoord van boeken. Hoe heeft mijn Lieven Heer mij, arme, uit gaan zoeken voor zijn muzieken stel?

Ik En weet maar, tusschen ieder melodieke,

waarmee ik de menschen dien.

Is 't wordeke „waarom” een stille, matte schakel;

één antwoord weet ik maar over dat zoet mirakel:

God moet mij geroen zien.

Is het niet naïef? Ja, de vorm is het. Maar het wezen is zelf-analyse, zelf-bepaling, het zegt op naieve manier, wat vrucht is van reflexie.

* * *

En hier staat dan ook onze tijd tegenover zichzelf verdeeld.

Hij kan van de klare begrippen, van den reflexie-ven arbeid, van de zelf-analyse niet afkomen, en wil het toch zoo graag.

Daarom is de vlucht-in-de-naïviteit hem ook weer een welkome gelegenheid tot afleiding van zijn haat tegen het klare begrip, en tegen de bewuste nastreving van een doel met door gezag-hebbende normen aangewezen middelen.

De tegenstrijdigheden verwarren hem dan ook. Want men is met de theorie niet klaar, en haast zich toch naar een toepassing.

Om iets te noemen: verleden week kwam even de naam van Henri Bergson ter sprake. Van zijn wijsgeerig stelsel valt hier alleen dit te zeggen, dat hij een der velen was, die het intellektualisme trachten afbreuk te doen. De hersenen van den mensch dienen volgens hem niet, om allerlei intellectuele voorstellingen vast te houden, maar ons dieperliggend gevoelsleven en de motorische krachten van ons bestaan bedienen zich ervan om zich te doen gelden. Meer dan het intellect doet hij hem de intuïtie. Het accent wordt van het verstand naar het gevoel, van de voorstellingen naar de intuïtie verlegd.

Nu kan men dit zien gebeuren: enerzijds, dat een pleitbezorger van de psycho-analytische school van Freud zich bij Bergson aansluit,¹⁾ anderzijds, dat hetzelfde gebeurt door iemand, die het met Freud volstrekt oneens is.²⁾

Wat Freud betreft, en zijn school, ons blad heeft reeds over hem geschreven. Bekend is, dat hij in het leven van den mensch, in het onderbewustzijn van zijn ziel, allerlei duistere driften vindt, sexuele instincten, driften, beelden, die met geweld weggedrongen zijn, en straks toch hun recht nemen zullen, en zoo voort. De mensch, ook zooals hij in zijn aller-naïef-sten kinderlijken staat leeft, is voor zijn besef volstrekt geen „natuurlijke eenheid” meer; hij is even samengesteld als een „mozaïek-werk”, om nog eens op dat beeld terug te komen, alleen maar, er is daarbij geen sprake van orde, of regelmaat, of systeem. De naieve mensch is dus wel zeer te beklagen; want hij is in de misère en hij blijft er in. Slechts de verstandelijke, nuchtere, zonder eenige terughoudendheid hem opgedrongen kennis van zijn eigen zielsdiepten, en slechts de met groote nuchterheid ondernomen poging, om wat in zijn ziel onbewust verdrongen werd en onder den drempel van zijn bewust leven wegrakte, weer op te halen en onder de oogen te zien, — slechts zulk een opzettelijke, analytische, reflecteerende, bestudeerde, verwerping van de naïviteit en aanvaarding van de hardnekkig volgehouden reflexie, kan den mensch verlossen, genezen. „De lichtstraal der analyse werkt op de ziel gelijk die van het zonlicht op de fotografische plaat”.³⁾ Zonder die lichtstraal der analyse is ons onbewuste leven eigenlijk meester van ons bestaan. Meester, en dan tyran.

Maar, al wordt dit alles nu aan Bergson vastgeknoopt, daar staat tegenover, dat een heel ander man, die in leer en praktijk zich van Freud geheel losmaakt, toch ook weer zijn boek waarin hij dat doet, vastknoopt aan Henri Bergson, ja zelfs, het aan hem opdraagt.

Men is niet gereed met zijn leer. De diagnose van den naieven mensch, wie zal hem stellen? De een zegt: hij is de gezonde. De ander: hij is pas de door- en-door-zieke. De derde: hij kan goed, hij kan ook kwaad zijn. En zoo dit laatste de waarheid mocht zijn, indien dan de naieve mensch ziek is, waar is voor hem het medicijn, wie be-reidt het hem?

De vragen blijven onbeantwoord.

Dat is niet, wat onrust.

Maar wat wel verontrust, dat is dit: terwijl de zielkunde niet gereed is, en de een den ander luid tegensprekt, terwijl de theologie — over de geheele linie nu genomen — niet gereed is, en haast bedelt om een gunst aan de deur der zielkunde en der wijsbegeerte, terwijl de kunsttheoretici elkaar te lijf gaan met losse theorieën over het wezen van den naieven kunstzinnigen mensch, maar dan zoo, dat de een den ander vierkant tegensprekt, terwijl dus alles een groote verwarring is, daar is toch de trek naar het land; waar men zich den naieven mensch droomt, de bedevaart is er naar de plaats zijner rust.

En dit kan niet anders dan reactie zijn. Het de leer niet af is, ook de leer niet omtrent des-

¹⁾ Dr. Oskar Pfister, *Psycho-analyse und Weltanschauung*, 1928, Intern. Psych. Verlag, Leipzig, Wien, Zürich.

²⁾ Dr. Maurice de Fleury, *Les Foues, les pauvres Foues et la censure, qu'ils enseignent*, Paris, Libr. Hachette.

³⁾ Pfister, 10.

naieven, een heelmaal in men komt nu er te onrust.

Zoo schreit mensch door-god-mensch. Het hoofd zo.

En, zoo gez een der teke van ons leve.

Ik zeg niet, die uit eig zoeken. Ik telijk leven.

den, als men nen op pel mensch, ons met den strokelijk niet al schouwburg.

op niet-christ.

De naieve digden feestig (nu!) Zie, ho strekt naar z te hepelen.

En weel, d roep om der der eeuw dor hij de mens geest tot ziel werk; van p zon der kenn koningschap t terschap tot „man” in C de in-fanten (van vaste st God tot het t aan Zijn voe deren, divien gevoeligheid; „alle goed w naden het st

De naieve paradijszoon, zich, het par zoeken; en kennis” heus tot daar aan van het par en weigert d elen van de eenwigheid, is, maar om gevolgen der

Zoo herha toen Kaïn's g maar het oud van zichzelf.

Zchoone w Geesink gesp Waarachtig

Hij weinige gen in die m

En zonder tinnemende v van hen, di zoo mag for het vooral a te danken b slagen.

Hij was e Niet in di bloedlegde, l bergen. Maa ziel schemer handelingen moest dat o j hoefde niem

De rectora naar waarhe sileit gezegd zich met m ten vergenoe een geleerde een heel eir

Dit herinn loen Dr. Ku

hem ook weer
ding van zijn
n de bewus
door gezag
iddelen.

hem dan ook
laar, en juist

ik kwam even
rake. Van zijn
dit te zeggen.
ntellectualisme
enen van den
a allerlei intel
den, maar ons
torische kracht
ervan om zich
effect doet bij
van het ver
tellingen naar

eenerzijds, dat
lytische school
t.) anderzijds,
die het met

ons blad heeft

nd is, dat hij

het onderwe

driften vindt

1, die met ge

toch hun recht

mensch, ook

ef-sten kin

zijn besef vol

heid" moet

mozaiek-werk

komen, alleen

van orde, of

mensch is dus

n de misère en

lijke, nuchtere

hem opgedrom

pten, en slechts

nen poging, om

werd en onder

en wegrankte

en te zien, —

analytische, re

ng van de nai

rnekkig volge

verlossen, ge

e werkt op de

de fotografische

analyse is ons

an ons bestaan.

Bergson vast

een heel ander

in Freud geheel

waarin hij dat

en, ja zelfs, het

er. De diagnose

hem stellen? De

ader: hij is pas

hij kan goed

dit laatste de

naieve mensch

edicijn, wie be

is dit: terwijl

een den ander

gie — over de

t gereed is, en

e deur der ziel

de kunsttheor

theorieën over

innigen mensc

r vierkant beg

oote verwarring

land, waar men

de bedevaart is

naieven; eenvoudigen mensch, dat ligt eigenlijk
helemaal in de lijn van wat reeds opgemerkt is:
men komt niet klaar met die leer, want men is
er te onrustig, en te vijandig voor.

Zoo schreit er een verlangen naar den naieven
mensch door de wereld, want hij is de onbekende
god-mensch. Hij is met het hart begeerd, eer hem
het hoofd zou kunnen herkennen.

En, zoo gezien, wordt de vraag naar de naiviteit
een der tekenen van decadentie, van teruggang
van ons leven, van afval.

Ik zeg niet, dat het zoo bij de christenen is, als
die uit eigen oogen zien en met eigen oogen
zoeken. Ik heb het nu alleen over het niet-chris
telijk leven, het leven rondom ons. Ik ben tevren
den, als men toegeeft, dat wij, indien wij christe
nen op pelgrimage moeten naar den naieven
mensch, ons dan niet moeten laten meesleuren
met den stroom der wereld. De „waereld" is wer
kelijk niet alleen in kermisjool, kroeg, bioscoop,
schouwburg. „Wereldsch" is elke probleemstelling
op niet-christelijken grondslag reeds.

De naieve mensch, het idool van den verza
digden feestganger aan de verlaten tafel der cul
tuur! Zie, hoe hij hem zoekt, hoe hij de handen
strekt naar zijn afgod, wiens plaats hij niet weet
te Jupalen.

En weet, dat hij, die verlepte feestganger, in dien
roep om den naieven mensch den achteruitgang
der eeuw doet zien. Het gaat bij hem, en in hem
bij de menscheit, die buiten God denkt, van
geest tot ziel; van mannelijk tot vrouwelijk religie
werk; van profetie tot een vaag gebaar tegen de
zon der kennis, zoolang ze maar niet schijnt; van
koningschap tot prinselijke verwondering; van pries
terschap tot (hoogstens) tempel-luivering; van den
„man" in Christus tot de dwazen, de kinderen,
de infanten (nèpioi, niet-sprekers) bij god (kleine g);
van vaste spijs tot melk; van den omgang met
God tot het veeren blazen van het kind, dat speelt
aan Zijn voetbank; van liturgische daad tot Plau
derei, divien gebabbel; van confessie tot vromige
gevoeligheid; van de bewuste gehoorzaamheid in
„alle goed werk" tot een onmondig vertoeyen be
neden het strydperk van goed en kwaad.

De naieve mensch: hij wordt voorgesteld als de
paradijszoon. Zoekt men hem, dan verbeeldt men
zich, het paradijs, dat verloren was, weer te gaan
zoeken; en dezen keer zal men den „boom der
kennis" heusch wel laten staan (de uitlegging is
tot daar aan toe). Maar men beweegt zich al verder
van het paradijs af. Want het hart deugt niet
en weigert de bekeering. Het wil wel naderen en
eten van den boom des levens en leven tot in
eenwigheid, doch niet, omdat het tot God bekeerd
is, maar omdat het overstuur raakte vanwege de
gevolgen der zonde.

Zoo herhaalt zich de historie van het begin,
toen Kains geslacht in Lamechs cultuur ook zocht
naar het oude paradijs, maar dan: met handhaving
van zichzelf.....

K. S.

IN MEMORIAM.

Prof. Dr G. H. J. W. J. GEESINK.

>choone woorden zijn er aan het graf van prof.
Geesink gesproken.

Waarachtige woorden.

Hij weinige begrafenissen zullen de redevoerin
gen in die mate de werkelijkheid hebben geteekend.

En zonder ook maar iets af te dingen op het
uithemende waarnemings- en uitdrukkingsvermogen
van hen, die bij de lijkaar het woord voerden,
zoo mag toch dit wel worden aangenomen, dat
het vooral aan de figuur van prof. Geesink zelf
te danken is, dat zij hierin zoo geheel konden
slagen.

Hij was een open persoonlijkheid.

Niet in dien zin, dat hij zijn hart voor ieder
blootlegde. Hij wist te zwijgen. Hij wist te ver
bergen. Maar zijn aard verbergde hij niet. Zijn
ziel schemerde opricht door al zijn woorden en
handelingen heen. Wie met hem in aanraking kwam
moest dat opmerken. Zelfs naar zijn gebreken be
hoefde niemand te raden.

De rector-magnificus, prof. Aalders, zei het zoo
naar waarheid: Men moge van de Vrije Univer
siteit gezegd hebben, dat zij in haar latere periode
zich met mannen van de middelmaat heeft moe
ten vergenoegen, prof. Geesink was in ieder geval
een geleerde, wiens wetenschappelijke schouders
een heel eind boven anderen uitstaken.

Dit herinnerde mij aan gesprekken uit den tijd,
toen Dr. Kuiper en Dr. Bavink gestorven waren

en toen men er behoefte aan scheen te hebben het
den achtergebleven hoogleraren te doen gevoelen,
dat zij niet anders dan middelmatigheden waren.
Dit heeft prof. Geesink zeer gegriefd. Niet alleen
vond hij het onkiesch om in tegenwoordigheid van
professoren zelfs tot in bidstonden zoo iets, wat
van geen overmaat van zijn gevoel getuigt, te zeg
gen, maar, hoe eenvoudig hij ook was, hij bezat
toch — om een van zijn geliefkoosde termen te
beziggen — „een gepast gevoel van eigenwaarde"
en dat gevoel reageerde daartegen. Indien iemand
hem geniaal zou hebben genoemd, hij zou dade
lijk een interruptie hebben geplaast, welke de aan
wezigen deed schateren. Maar hij was er ook niet
onkundig van, dat hij boven de middelmaat uitging.
En in zijn speeches van die dagen kon hij niet
nalaten die waardemeting op de hem eigen, iron
ische wijze er bij te pas te brengen, wat een
sterk bewijs was, hoe ze hem dwars zat. En niet
alleen had hij tegen die kwalifikatie bezwaar om
zichzelf, maar ook om anderen, om anderen mis
schen nog meer dan om zichzelf. Want alle zelf
overschatting bleef er buiten. Hij was te sekuur
om met zulk een ruwe taxatie genoegen te nemen.
Dezer dagen gaf de heer Roodhuizen bij zijn hul
diging ter gelegenheid van zijn zeventigsten ver
jaardag als zijn meening te kennen, dat er ook
heden nog groote mannen in de Kamer zitting
hebben. En hij voegde eram toe: „Toen Thor
becke dood was, zei men: 'Hs afgeloopen met de
Kamer, toen Kappeyne dood was, was het ook
al afgeloopen en zoo roepen er thans ook nog,
dat het afgeloopen is'. Dit woord zou prof. Gee
sinks volle instemming hebben gehad.

Bij zijn begrafenis werd prof. Geesink in dit
opzicht met lijnen takt gerehabiliteerd.

Indien hij het eens had kunnen hooren!

Inzonderheid deed de rede van prof. Dr. H. H.
Kuiper, welke onder de vele, welke werden uitge
sproken, wel de kroon spande, zoo treffend uit
komen, wat de Universiteit, wat ons Gereformeerde
volk door den Heere in prof. Geesink was ge
schonken.

Beter de verdiensten van den ontslapen hooglee
raar te schetsen dan daarin geschiedde, kunnen
wij niet.

Zij is het ten volle waard uit het dagbladnum
mer waaraan gemeenlijk slechts een kort bestaan
is beschoren, in een weekblad, dat heel vaak pleegt
bewaard te blijven, te worden overgenomen.

Prof. Dr. H. H. Kuiper wenschte in de eerste
plaats als vertegenwoordiger der Theologische Facul
teit een woord van dankbare hulde te spreken voor het
geen Prof. Geesink voor haar was geweest. Al heeft
Prof. Geesink, wat alleen bij een zoo rijk aangelegden
geest als den zijne mogelijk was, den laat van een dub
bel professoraat, in de theologie en de literarische
faculteit gedragen, toch bleef hij vóór alles Theoloog
en had het hoofdvak hem opgedragen, de Ethiek, de
volle liefde van zijn hart, zooals ook bleek uit de oraties
door hem gehouden, waaronder vooral die over de
Ethiek in de Gereformeerde Theologie door haar rijk
historisch apparaat, blijvende betekenissen bezit. Gemak
kelijk was de taak, die Prof. Geesink op zich had ge
nomen, niet. Hij trad op in een tijd, toen niet alleen de
Vrije Universiteit haar wetenschappelijke naam nog
had te vestigen, maar ook door den Doleantiestryd
veler sympathie van haar vervreemd was en zij een
zoo minnende leerkracht als Prof. Hoedemaker moest
verliezen, wiens plaats nu door hem zou worden in
genomen. En dubbel zwaar was die taak, waar hij, die
tot dusver zich op kerkhistorisch terrein had bewogen,
nu geroepen werd om een Ethiek naar Gereformeerde
beginselen ons te geven. Zooals hijzelf het heeft ge
zegd, was de Gereformeerde Ethiek, na haar hoogte
punt te hebben bereikt, in het schitterende praalgraf
van de Commentaar op á Marek weggeborgen. Aan den
gouden draad der Gereformeerde Dogmatiek was na
dien tijd voortgesponnen, het terrein der Gereformeerde
Ethiek was braak blijven liggen. Juist op dat terrein
had de filosofische ontwikkeling, de nieuwere psy
chologie, de geheel veranderde sociale structuur der
maatschappij, de Gereformeerde Theologie voor tal van
uiterst moeilijke vraagstukken gesteld, die om oplossing
vroegen. Het is de levensstaak van Prof. Geesink ge
weest, om aan zijn studenten ook een Gereformeerde
Ethiek te geven. Zijn ideaal om de vrucht van dien ar
beid saam te vatten in een Handboek voor de Ethiek,
is niet vervuld. De hooge eischen, die hij stelde aan zijn
arbeid, maakten, dat hij zelf zijn dictaten telkens weer
omwerkte en de rijke vrucht van zijn arbeid daardoor
niet tot voltooiing kwam. Maar hoe diep we dit ook be
treuren, de dank blijft daarom niet minder groot voor
wat hij door zijn onderwijs voor onze Hoogeschool heeft
gedaan. Zijn streng wetenschappelijke methode, maar
vooral zijn rijke kennis van het menscheit hart en
breeden kijk op het menscheit leven, maakten hem
op dat terrein tot een uithemenden gids voor onze stu
denten. Voor het gevaar, dat soms aan een Hoogeschool
met een dogmatischen grondslag bestaat, dat men zoo
licht met gekikte termen elkaar napraat en meent de
oplossing van alle vraagstukken reeds gevonden te heb
ben, heeft hij, vaak met den humor hem eigen, hen ge
waarschuwd en tot praktische zelfbezinning hen ge
roepen. Maar tegelijk heeft hij met warmte en bezieling
de heerlijkheid der Gereformeerde beginselen hen doen
zien, en toen een geest van exclusivisme ook in onzen
kring begon door te dringen, heeft hij in zijn laatste
rektorale oratie daartegen met nadruk gewaarschuwd.
De vormende invloed, dien hij op de studenten heeft
gehad, is daardoor groot geweest, niet alleen door de
degelijkheid van zijn onderwijs, maar ook door den
jovialen omgang, waardoor hij hun aller hart wist te
winnen. Met diepen weemoed staan we daarom bij zijn
graf, God dankende voor de rijke gave, die door Hem

in Prof. Geesink aan onze Faculteit geschonken was.

Maar niet minder wenschte Prof. Kuiper als oudste
vriend dien „dank uit te spreken voor hetgeen Prof.

Geesink in zijn persoonlijke vriendschap heeft gegeven.
De trouw van die vriendschap is wel het meest
gebleken in den band, die hem verbond aan den
stichter onzer Hoogeschool, Dr. A. Kuiper. Door den
invloed van Dr. A. Kuiper gewonnen voor de Gere
formeerde belijdenis, ontstond er straks door persoon
lijke aanraking een vriendschapband, die hun leven
geduurd heeft. In elken strijd en moeite stond Prof.
Geesink als broeder getrouw aan zijn zijde. De con
genialiteit van heider natuur, maar vooral de warmte
van Prof. Geesink's hart, maakten hem tot een der
beste vrienden van Dr. A. Kuiper. Daaraan wenschte
Prof. Kuiper, als zoon, met dankbaarheid bij dit
graf te herdenken. Als bestelijk erfdeel was die
vriendschap ook hem ten deel gevallen, toen hij het
voorrecht had naast Prof. Geesink op te treden en
meer dan dertig jaar had deze vriendschap geduurd.
De binnelijkheid van zijn omgang, de groote levens
wijsheid, die Prof. Geesink bezat, het genot van zijn
altoos prettige conversatie, de warme sympathie, die
hij toonde bij anderer vreugd en leed, dat alles maakte
zijn vriendschap tot een schat voor ieder die hem
kende.

Maar wat hovenal aan den omgang met Prof. Ge
sinks waarde verleende, was de ongedwongen, nooit
gemanieerde, maar kinderlijk eenvoudige vroomheid
van zijn hart. Het kruis des lijdens heeft soms zwaar
op hem gedrukt, maar zijn vertrouwen op den Heere
zijn God werd nooit geschokt. Meermalen heeft hij
tot Prof. Kuiper gezegd: wanneer ik 's avonds mijn
knieën buig en mijn zorgen aan God heb opge
dragen, dan slaap ik gerust als een kind dat het
moede hoofd bij Vader neerlegt, in. Zoo zal voor
zijn collega's en de brede schaar van vrienden,
die hij had ook onder de eenvoudigsten in het land,
het beeld van Prof. Geesink blijven voortleven als
een man van rijken geestesaanleg, met een fijn besnaard
gemoed, met een heestige geloofsovertuiging en met
een hart vol warme liefde. Thans heeft hij het
moede hoofd voor goed neergelegd om te gaan sla
pen bij zijnen lieven Heere, zijn alle zorgen voor
goed van hem weggenomen en heeft hij mogen in
gaan in de zalige ruste, die voor het volk van God
is weggelegd.

Zoo heeft dan prof. Geesink niet tevergeefs ge
leefd.

De herinnering aan hem levendig te houden rust
op ons als een plicht.

Evenmin als Kuiper, Rutgers, Woltjer, Bavink
mag hij worden vergeten.

Vergeet geen van Zijn weldaden, zoo vermaant
ons de Schrift.

En Prof. Geesink was een weldaad.

Een weldaad van Gods hand.

HEPP.

KERKELIJK LEVEN.

In de Donaulanden.

XIX.

Hoe te oordeelen over het Calvinisme in Hongarije? V.

Het historische Calvinisme in Hongarije, dat zijn
leider heeft in Prof. Sebestyén, heeft, gelijk wij
in ons vorig artikel toelichtten, den strijd niet
gezocht.

Het heeft alles gedaan wat in zijn vermogen
was om langs vreedzamen weg de Gereformeerde
Kerk in Hongarije tot reformatie en het Gerefor
meerde leven tot zuivering te brengen.

Het heeft dan ook hartelijk meegewerkt aan de
oprichting van de vereniging „Geloof en Dienst"
in den herfst van 1926, welke alle predikanten
en leiders onder de niet-predikanten in zich tracht
te op te nemen ten einde de Gereformeerde be
ginselen meer ingang te doen vinden.

Deze Geloof en Dienstbeweging stond dus op
Gereformeerde basis.

Zij stond in nauwe betrekking tot de „Hongaar
sche Heraut".

Evenwel blijkt nu achteraf — Prof. Sebestyén
deelt dit mede in een artikel van 29 Sept. 1928,
onder het opschrift „De toestand wordt helder" —
dat het bijna van het begin af met de samenwerking
niet wilde vlotten.

De voorstanders van een algemeen Christendom
hielden zich niet met vollen ernst aan den Gere
formeerden grondslag. Prof. Sebestyén schrijft:
„Maar de schrijver van deze regels en de mede
werkers van de „Kalvinista Szemle" hebben in
de eerste weken al waargenomen, dat de beweging,
die als Gereformeerd begon, in het innerlijke leven
grootte haaten vertoont. En niet alleen praktische,
maar ook beginsel-haaten".

Men wilde er per se Prof. Dr. J. Victor inhalen,
die bekend staat als anti-Gereformeerd en reeds
veel van zich had doen spreken bij de kerkelijke
behandeling van een groep jonge radikale predi
kanten, die na de communistische terreur een ker
kelijke revolutie op touw zetten. Dr. Victor be
hoorde ook tot hen — naar wij vernamen — en
trad later in het kerkelijk proces als hun ver
dediger op.

Prof. Sebestyén deelt mede, hoe hij tegen het
uithemenden van Dr. J. Victor in de vergaderingen
van de „Geloof en Dienst"-beweging aanstonds
krachtig heeft geprotesteerd. „En dit heeft toen